

ERDÉLYI MÚZEUM

XI. kötet.

1894.

III. füzet.

A választási rendszer bírálata.

(I. közlemény.)

Sok oldalról lehetne a jelenleg általában divatozó választási rendszereket bírálat alá venni. Azon szempontból, hogy kiket illeszen meg a választási jog, szóba jöhetne a nők, papok, katonák, írástudatlanok szavazatjoga és a különböző cenzus, melynek alapján szavazhatnak, az általános szavazati joggal egyetemben. A módot tekintve pedig a választó kerületek beosztásának sokféle kérdése és a titkos vagy nyilvános szavazati módszer előnye. E dolgozat azonban mindezen politikai feladatoktól eltekintve a jelenlegi választási rendszernek csak azt az egyetlen, eddig kevésbé méltatott oldalát veszi bírálat alá, a mely szerint: *a többség dönt.*

A kérdés, melyet tárgyalunk, politikai ugyan, de mégsem pártkérdés. Legalább nem fogta től egy sem annak ama szép számú európai és amerikai egyetek közül, melyekben radikálisok, conservatívek és liberalisok vállvetve munkálkodnak az »arányos képviselői rendszer« megvalósításán.

Mielőtt azonban azt tárgyalnók, hogy e pártok felett álló szövetkezetek mit és miként akarnak életbeléptetni, szükséges tisztázni, hogy *miért* törekszenek szakítani a jelenlegi választási rendszerrel?

Erre nézve pedig meggyőző feleletül e munkálat élére mindjárt a számokban beszélő tényeket állítjuk melyek kellőleg megvilágítják a jelenlegi többségi rendszernek nem ugyan egyedüli, de azon legtöbb hibáját, mely szerint *meghamisítja a parlamentben a választók között levő pártarányokat.*

Általában a jelenlegi választási rendszer — akár csak egy, akár több képviselő választassék egy kerületben — vagy túlhajtja a többséget, azaz a parlamenti többség nagyobb számú képviselőből áll, mint a mennyi öt, a reá adott szavazatokat az ellenpártra esett szavazatokhoz hasonlítva, joggal megillethetné, vagy azon

eshetőségnek tesz ki minden alkotmányos országot, hogy a választók kisebbsége lesz többséggé a parlamentben.

E két feltevést, csak a kirívóbb tapasztalati példákra szorítkozva, a következő adatokkal igazolhatjuk:

A többség túlhajtását illetőleg: 1880-ban *Angliában* a választópolgárok 1 millió 418 ezer szavazatot adtak a conservatív jelöltekre és 1 millió 882 ezer szavazatot a liberálisokra. Arányosítva e számokhoz a megválasztandó képviselők számát, a conservatív pártot megillette volna 279, és a liberális pártot 371 képviselő. Ezzel szemben a konservatív párt 236, és a liberális párt 414 képviselőből állott. A liberális párt többsége tehát 178 szavazatot tett, holott a fennebb közölt szavazatok egymáshoz való aránya szerint csak 92 szavazatból álló többséghez lett volna joga.¹⁾

Ugyanekkor egyes kerületeket tekintve, megtörtént, hogy 36 kerületben az 50,693 liberális szavazó választott 36 liberális képviselőt, és a 47,212 conservatív egyetlen egyet sem. Teljesen hasonló eredményeket mutathatnánk ki az előbbi, 1874-iki angol választásokra nézve is. 1885-ben a szavazatok összegezett arányához képest a conservatívek 30 üléssel, azaz szavazás alkalmával 60 szóval kaptak *Angliában* a jogosnál kevesebbet, ellenben a Parnellisták 26 szavazattal többet. Kent grófságban ugyanekkor 69 ezer conservatív választott 18 képviselőt és 55 ezer szabadelvű egyet sem. *Irlandban* a választók 45 százalékát az unió híveinek tartották s ezek egyáltalán nem jutottak képviselőhöz.²⁾

Belgiumban 1876-ban a katolikus-párt nyert az öt megillető 3 szó helyett 21 szótöbbséget, 1878-ban a szabadelvűek 31-et 8 helyett, 1882-ben 31-et egy szótöbbség helyett, 1884-ben a katolikusok 65 szavazatot 15 helyett; 1886-ban 8 szavazattöbbség illette meg a katolikusokat, és volt 58 szótöbbségük. Gandban például a 8,000 liberális választóval szemben a katolikusok 150 szónyi többséggel mind a két parlamenti ülést megnyerték, ellenben Soignies-ben 190 szótöbbséggel minden helyet a liberálisok foglaltak le. Nehány más

¹⁾ The Nineteenth Century. 1884. Február. „Proportional representation“ Robert H. Hayward. 296. és következő lapok.

²⁾ La représentation proportionnelle. Revue mensuelle. Quatrième année. 1884. Bruxelles au bureau de la revue. 31, Rue d'Edimbourg. Les élections législatives anglaises. 437. lap.

kerületben 17,047 katolikus-párti választott 17 képviselőt és 17,997 liberalis 28-at.¹⁾ Az 1888. évi választások alkalmával csak 2 szavazattal bírtak a liberalisok, s ennek következtében a párt majdnem megsemmisült, holott a választók között nem volt igen nagy különbség, egyik párt szavazóit a másikéhoz hasonlítva. Brüsszelben például 9,185 liberális szavazó nyert 1 ülést és 9,375 függetlenségi 15 ülést.

Franzciaországban az 1885-iki választás alkalmával 8 millió tényleges szavazóból 3 millió nem jutott egyetlen képviselőhöz sem. Ehez adva 2 m. 300 ezeret, a kik nem szavaztak, kitűnik, hogy a francia választók többsége képviselet nélkül maradt, s ez ép így történt 1877-ben és 1881-ben is. Ha most a 85-iki választás alatt a megválasztott képviselőket tekintjük, a pártokra adott szavazatok aránya szerint 304 szavazat illette volna meg a conservativeket a tényleg nyert 202 ülés helyett. Ezt megelőzőleg 1884-ben megtörtént, hogy 33 ezer független katolikus választott 67 követet és 22 ezer liberalis csak kettőt.²⁾

Olaszországban 1876-ban nem volt a kormánypártnak a nép között kétszer annyi szavazata, mint az ellenzéknek, de a parlamentben ötször annyival is több kormánypárti képviselő ült, mint ellenzéki.³⁾ 1882-ben csak 22 kerületben 265,745 szavazó maradt képviselő nélkül s az egész országban pedig 1.495,591 tényleges szavazó nem nyert képviseletet.⁴⁾

Svájcban 1881. július havában a Conseil Nationalba történt választások alkalmával 145 képviselő közül egyik párt 233 ezer szavazattal választott 137 képviselőt, és a másik 130 ezer szavazattal 8-at. Genf canton 1848. óta 17-szer választotta nagy tanácsát. Ez idő alatt 9-szer csak egy párt hívei választattak be s a három másik párt teljesen kizáratott. 5-ször aránytalanul nagyobb volt a

1) La repr. prop. 1885. 231. l. Smedt előadása az arányos képviseleti rendszert propagáló egyetemen nemzetközi congressusán. Továbbá a Représentation proportionnelle 1886. évi 157, 184, 1887. évi folyamának 91. l.

2) Ugyanez. 1885. 401. l. Alph. Dechamps: „Les élections françaises ce que disent les chiffres.“

3) La rep. prop. E. Naville: Les progrès de la représentation proportionnelle. 25. l. 1885. Az ellenzéki szavazatok úgy állottak a kormánypártiakhoz mint 1 egész az 1.85-hoz, ellenben az ellenzéki képviselők úgy állottak, mint 1 az 5-19-hoz.

4) Ugyanez. 1887. 81. l.

többség, mint a választók között és kétszer, 1854-ben és 1857-ben a valódi többség kisebbséggé változott.¹⁾

Hasonló aránytalanságok miatt panaszkodnak az észak-amerikai *Egyesült Államokban*. Dutcher (Minority or proportional representation. N. York 1872.) statisztikai adatokkal igazolja, hogy az eddigi amerikai választások alatt körülbelül 40 százaléka a beadott szavazatoknak képviselet nélkül maradt a congressuson. A külön állami törvényhozásokat tekintve, New-York állam törvényhozó testületében a felső ház 1869-ben 59 százalékát képviselte a választóknak s az alsó ház csak 58 százalékát; 1871-ben pedig mindkét ház csak 58 százalékát. 1868-ban Maryland államban 92 ezer szavazatból 62 ezer szó esett a demócrata jelöltekre és 30 ezer a republicanusokra. Ennek daczára ez állam valamennyi képviselői székét a demócrata foglalták el, holott a szavazatok aránya szerint 75 demócratának és 36 republicanusnak kellett volna megválasztatnia.²⁾

1886-ban *Pennsylvania* 24 választó kerületében 303,790 polgár szavazott a republicanusokra és 292,351 a demócratakra. A többség tett 11,351 szavazatot. E többség egy képviselő megválasztásához szükséges szavazatoknak felét sem érven el, demócrata és republicanus jelölteknek egyenlő számban kellett volna megválasztatniok. Tényleg azonban 18 republicanus és 6 demócrata jutott a törvényhozó testületbe.³⁾

Kentucky ugyanekkor 9 egyik párthoz tartozó képviselőt küldött a congressusra, holott a szavazatok aránya szerint 3 szék az ellenpártot illette volna meg.

Ohio állam küld 19 képviselőt. A mondott időben 254 ezer szavazat állott 211 ezerrel szemben s a többség 16 képviselőt, ellenben a kisebbség csak 3 képviselőt bírt megválasztani.

¹⁾ Rept. prot. 1885. 75, 86. l.

²⁾ On representativ government and personal representation. Based in part upon Thomas Harés treatise, entitled „The election of representatives, parlamentery and municipal“. Simon Sterne. Philadelphia. J. B. Sippincott et Co. 1871. 71. lap.

³⁾ Proportional representation or the representation of successives majorities in federal, state, municipal, corporate and primary elections. By Charles R. Buckalew, late U. S. senator from Pennsylvania. Philadelphia. John Campbell et Son. 740 Samson street. 1872. 12. lap.

Atalában az 1866-iki északamerikai választások alkalmával 2 millió választó 128 képviselőhöz jutott és a kisebbségnek 1 millió 600 ezer választója csak 30 képviselőt birt megválasztani.¹⁾

Az északamerikai egyesült államok elnökének választása a régi német szövetségről vett minta után olykép történik, hogy az egyes államok szavazás útján elnökválasztókat küldenek ki. 100 év óta 1820-ban egyszer esett meg, hogy egy elnökválasztó hűtlenné lett az ősválasztóknak adott ígéretéhez, s ez egy is polgári hallal bűnhődött miatta. Mindennek daczára maga az elnökválasztó gyűlés kivétel nélkül mindig hamis arányokban adta vissza a szavazó polgárok között levő pártokat.

1824-ben Jackson tábornokra az electorok választásánál 152,899 szavazat esett, és ellenfelére Quincy Adamsra 105,321 szavazat. Az electorok híven követték útasításukat s a választó gyűlésben mégis Adams nyert többséget.

1828-ban Jackson kapott 650,028 szavazatot, Adams 512,158 szavazatot. Az electorok között pedig Jackson 178 és Adams 83 szavazatot; szavazó többsége tehát háromszor akkora volt, mint a szavazó polgárok között. Nem sokára 1832-ben az electorok szavazata hétszer múlta felül a népben való többséget.

1836-ban Van Burennek az 1.541.318 szavazatból 2608 szó volt a többsége. E szám az összes szavazatokhoz úgy aránylott, mint 1 a 600-hoz. Ellenben az electorok között 194-ből 170 szavazatot nyert. Többsége tehát úgy állott, mint 1 a 6-hoz. Százszorta nagyobb többséget nyert az electorok között, mint a népszavazásnál.

1840-ben Harrison 10 akkora többséget nyert, mint népszavazatit, 1844-ben Polk 200-szor akkorát.

1848-ban Taylor felett két ellenfele birt a népszavazásnál többséggel, s mégis ő választatott elnökké. 1852-ben Pierce 10-szerte nagyobb többséget nyert. 1856-ban Buchanan 3 jelölt közül választatott meg, habár viszonylag nagy kisebbségben volt a népszavazásnál.

1860-ban Lincoln 180, és Douglas csak 12 szavazatot kapott.

¹⁾ Die Wahlreform in Europa und Amerika. Von E. Naville. Auf Veranstaltung des Vereins für Wahlreform in Zürich, übersetzt von Ulrich Wille Zürich, David Bürkli 1868. 43. 47. 1.

Holott a népszavazás alkalmával Lincolnra 1.866,452 szavazat és Douglasra 1.375,157 szó esett.

1864-ben Lincoln 212 szavazatával szemben egyetlen ellenjelöltje Mc. Clellan 21 szavazatot kapott, holott a népszavazásnál Lincolnnak 2.223,035, Mc. Clellannek 1.811,754 szavazata volt. A népszavazási arány 22 a 18-hoz, ellenben a választási arány 10 az 1-hez.

1868-ban Grant többsége a polgárok között 5.722,990 szavazatból 309,716 szó volt. E számok pedig úgy állanak egymáshoz, mint 10 a 9-hez, ellenben az electorok között nyert többsége 134 szó volt 294-ből, a mi úgy áll egymáshoz, mint 13 az 5-höz.¹⁾

A congressusba megejtett választásokból Setson a Dutcher adatai után ilyszerű játékát idézi a többség túlhajtásának:

Államok.	Nyert		Megillette volna	
	republicanus. képviselőt	demokrata	republicanus. képviselő	demokrata
Arkansas	18	30	57	51
Delaware	0	30	13	17
Jowa	120	30	92	58
Kansos	100	18	79	39
Kentucky	15	123	57	81
Maryland	13	94	47	60
Vermont	236	29	195	70

Már ez adatok után is bizonyosra vehető, hogy a mi visszáság Angliában Belgiumban, Franciaországban és Amerikában, egy szersmind valamennyi parlamentaris országban előfordult.

Ausztriából egyik cseh képviselő említi meg,²⁾ hogy egy alkalommal a csehországi tartománygyűlésre megejtett választásokon a nagy birtokosok összes 54 képviselője s ezzel a tartományi gyűlés többsége felett egyetlen szavazat döntött.

¹⁾ Buchalew idézett munkája 210. lap,

²⁾ Auslegung der Vertreterwahlen nach Recht und Gerechtigkeit. Von Dr. Karl Sladkovsky. Aus dem böhmischen übersetzt von V. Vávra. Prag. 1876.

Viszont nem rég történt a morva tartományi gyűlésbe megejtett választások alkalmával, hogy a nagy birtokosok második választó csoportjában 186 szavazatból 96 szavazat adatott be a conservatívekre és 90 az alkotmányhű párt híveire s a conservatívek mind a 25 mandatumot megnyerték. A majdnem akkora számban levő alkotmányhű választók teljesen képviselet nélkül maradtak.¹⁾

E külföldi tapasztalatokat hazánk képviselőválasztásai is igazolják. E dolgozat mellékletében fogjuk adni egy lakásjegyzék után kimutatását az 1869-ben összeült magyar országgyűlésre megejtett szavazásoknak, az egyetlen kimutatást, mely a magyar országgyűlési választások számadatairól létezik²⁾. Összegezve a szavazatok eredményét, úgy találjuk, hogy Magyarországon az 1869. évben tényleg leszavazott 719,426 választó közül 383,612 a kormánypártra adta szavazatát és 335,814 az ellenzékre, értvén az utóbbi alatt a balközépet, 48-as pártot és a nemzetiségeknek nem a kormánypárton ülő képviselőit. Az összes szavazók száma osztva a megválasztandó képviselők számával, azaz 395-tel — csak ennyi választás foglaltatik a kimutatásban — adja az 1821-es számot. Ily számú szavazat illetett meg az egészből egy-egy képviselőt. Ha már most e számmal elosztjuk úgy a kormánypárti, valamint az ellenzéki szavazatok számát, úgy találjuk, hogy igazságos arány szerint a kormánypártot 211 és az ellenzékét 184 képviselő illette meg. A Deák-párt többsége lett volna tehát 27 szavazat. Tényleg azonban megválasztatott 235 kormánypárti és 160 ellenzéki képviselő, és így a kormánypárt 75 szótöbbség felett rendelkezett a 27 szavazat helyett, a mi szavazáskor 54 szótöbbség helyett 150 szót jelentett.

A Deák-párt többsége a választáson 47,798 szóból állott, a mi úgy viszonylik a 710,426-hoz, azaz az összes szavazatokhoz, mint 1 a 15-höz. Ellenben a házban elért többség, a 75 úgy viszonylik a 395-höz, az összes képviselők számához, mint 1 az

¹⁾ Das Recht der Minorität. Von Gf. L. W. Wien 1884. 8. lap.

²⁾ E sorok írója a m. k. belügyminiszteriumhoz fordult valamennyi újabb parlamenti választásaink szavazatainak kimutatásáért, miután ily összeállítások egyáltalán nem léteznek még. A munka nagysága miatt azonban kérésünk megtagadtatott.

5-höz. A míg a parlamentben a Deák-párt többsége majdnem ötöd részét tette az összes képviselőknek, addig a szavazó polgárok között csak egy 15-öd rész volt a többsége. A parlamentben háromszor akkora, mint az országban.

Ezen aránytalanság könnyen magyarázatát leli, ha az egyes megyekben a pártok arányát és a szavazás eredményét vizsgáljuk. Alig találunk megyét, melyben a megválasztott képviselők száma a szavazók számával arányban állana. A legritkább kivételek közé tartozik a pártoknak véletlenül oly szerencsés megoszlása, mint Zemplénmegyében, a hol a 18,686 kormánypárti szavazat 6, és a 6235 ellenzéki szavazat 2 képviselőt küldött az országházba. Ellenben kisebb-nagyobb mértékben ismétlődik Sopronmegye esete, a hol 10,661 jobboldali választó 6 képviselőt, s a majdnem annyi, 10,253 ellenzéki választó csak 3 képviselőt nyert.

Borsodban 8,669 szavazatot kapott a kormánypárt és 7,885-öt az ellenzék. Képviselői között 4 volt kormánypárti és 2 ellenzéki.

Gömörben 7,754 kormánypárti szavazatra esett 5 képviselő és 4,073 ellenzéki szavazatra csak 1. Krassómegyében 5,983 kormánypárti választott 4 képviselőt és 5,002 ellenzéki 2-öt. Máramarosban 7,381 négyet és 5,379 ellenzéki 2-öt. Nógrádban 8,138 kormánypárti ötöt és 5539 ellenzéki egyet. Nyitra megyében 20,424 kormánypárti 11-et és 4,361 ellenzéki egyet sem. Sopronmegyében 12,649 kormánypárti választott 6 képviselőt és 3,920 ellenzéki egyet sem. Vas megyében 12,709 kormánypárti szavazat küldött 7 képviselőt, és 10,253 ellenzéki hármat. Veszprém megye 7,970 kormánypárti szavazatát 4 követ s ugyanott az ellenzék 3973 szavazatát 1 követ képviselte a házban. Zólyom megyében a kormánypárt 5,770 szavazatát hárman képviselték s az ellenzék 2,251 szavazatát senki sem.

E visszasságokkal szemben az ellenzéknek az olyan megyék nyújtottak némi kárpótlást, mint például Pest megye, a hol 19,454 ellenzéki választott 9 képviselőt és 4777 kormánypárti szavazat egyet sem. Somogy, a hol 11,969 ellenzéki szavazat 8 képviselőt kapott s az előbbi számnak majdnem fele, 5,311 kormánypárti szavazat egyet sem. Szabolcs, a hol 9,466 ellenzéki 6 képviselőt küldött és 1810 kormánypárti egyet sem. Ha ezek után egyes választó kerületeket tekintünk:

Kerület	Kormánypárti		Ellenzéki	
	képviselő	szavazó	képviselő	szavazó
Péri	1	1169	—	1057
M.-Óvári	1	621	—	403
K.-Mártoni	1	1183	—	1081
Lövői	1	1759	—	1441
Krassói	1	1510	—	1460
Aranyosmegyeyesi	1	1009	—	807
Zsibói	1	715	—	647
Csákovai	1	813	—	704
Ujardi	1	772	—	624
Paksi	1	1372	—	1153
Görgői	1	412	—	401
Ó-Besenyői	1	668	—	597
Rumi	1	1128	—	1038
Zirczi	1	1181	—	1083
N.-Vázsonyi	1	1077	—	1076
N.-Kanizsai	1	1031	—	870
Korponai	1	965	—	886
Szliácsi	1	1490	—	1365
Beszterczevidéki	1	309	—	244
N.-Enyedi	1	744	—	537
Fogarasi	1	463	—	455
Kolozsi	1	573	—	388
Segesvárszéki	1	397	—	363
Szerdahelyszéki	1	79	—	51
		29558		25737

Ezen most felsorolt kerületekből 29,558 kormánypárti választó polgár küldött az országgyűlésre 34 kormánypárti képviselőt és a 25.737 ellenzéki polgár egyet sem.

Természetesen az ellenzék rovására is lehet így kiszemelni kerületeket, a hol a kormánypártiak maradtak képviselet nélkül. De ezen kerületek száma sokkal kevesebb, a mint azt a fennebb közölt végeredmény is igazolja.

Általában az, hogy a választó polgárok mekkora tömege marad képviselet nélkül és mily arányokban lesz a többség nagyobb, mint a szavazatok által nyert jogosultsága, épen úgy nincs szabályokhoz kötve, miként nincs az, hogy a pártok a különböző kerületekben minő arányokban oszoljanak szét. Sőt e teljes bizonytalanság addig megy, hogy a pártok nemcsak arra nem számíthatnak, miszerint a választók között levő tényleges többségüket meg fogja nagyobbítani a hibás rendszer, de még arra is készen lehetnek, hogy a megnyert tényleges többség ugyancsak a választási rendszer miatt esetleg kisebbséggé változik a házban.

Eötvös József századunk uralkodó eszméiről írott remek állambölcseleti művének egyik jegyzetében mintegy odavetve figyelmeztetett először a világszerte divatozó választási rendszer e hiányára.¹⁾

»Tegyük fel — úgymond — hogy a kerületek száma 100-ra megyen, 4000 választóval mindenik. Tegyük fel, hogy 51 kerületben a követek 2500-ból álló többséggel választatnak 1500 ellen, holott 49 kerületben a választások 3500-ból álló többséggel történtek 500 ellen. Ez esetben amaz 51 követre 127,500, a 49-ra pedig 171,500 szavazat jutott, azaz a törvényhozás többsége a választók kevesebb-ségét képviseli.«

A Pesten 1869-ben megejtett választások az általa kifejtett mély gondolat igazolásául a következő egyszerű példára adnak anyagot.

A számokat kikerekítve, van 10,000 szavazó és választ 5 képviselőt 2 – 2 ezer választóból álló külön kerületekben.

A párt győz két kerületben egyhangúlag, ellenben három kerületben B párt 100 szavazattöbbséggel diadalmaskodik a mindenik kerületben 9 százat tevő A pártiak felett. Van tehát az A pártnak saját győzelmeskedő kerületében 2-szer kétezer, azaz 4 ezer győzelmes híve, s ugyancsak neki B párt kerületeiben 3-szor 9 száz azaz 2700 legyőzött híve, összesen öt kerületben 6700 híve és választott 2 képviselőt. Ellenben B pártnak, miután száz-száz szótöbbséggel győzött mindenütt, csak 3-szor 1100, azaz 3300 híve van és küld 3 képviselőt. A kétszeresen nagyobb A párti többség tehát kisebbségben maradt, az ő híveinek felét sem elérő B pártiakkal szemben.

A számokat tekintve, csekély módosulással, de úgy a pártok, valamint a megválasztott képviselők pártállását tekintve, ugyanezen eredménnyel folytak le a választások 1869-ben a fővárosban.

Eötvös József feltevését külföldi példák is igazolják.

1874-ben az angol liberális pártnak túlnyomó többsége volt a leszavazott választók között és mégis kisebbségben maradt a parlamentben. A liberális jelöltekre adott szavazatok mennyisége ugyanis volt akkor 1 millió 436 ezer, a conservatív jelöltekre adott szava-

¹⁾ A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra. Emich Gusztáv Pest. 1854. Első kötet 214. l.

zatok pedig tettek összesen 1 millió 222 ezeret. Volt tehát a liberális pártnak 214 ezer szavazattöbbsége. E szám 52 szavazattöbbségre jogosította az alsó házban az angol liberálisokat. Tényleg azonban 6 évre a conservatív pártnak volt 60 szavazattöbbsége a képviselők között a parlamentben.¹⁾

Hat éven át kormányozta tehát Beaconsfield Angliát a keleti kérdésben és az afgán háborúban az egész continens sorsára kihafással, az angol választók többségének akarata ellenére.

Tekintve az 1874-iki angol választásokat, némely kerületben a pártok olyszerű megoszlására találunk, hogy 32 kerületben a liberális többség 52,255 szavazattal választott 10 képviselőt és a conservatív kisebbség 38,615 szavazattal küldött az alsóházba 22 képviselőt, a valóságos többségnek kétszeresénél is többet.

Avagy ha tekintünk az 1880-iki angol választások alkalmával némely más kerületeket, úgy találjuk, hogy 17 kerületben a conservatív többség 27,526 szavazattal választott 5 képviselőt és a liberális minoritás 23,182 szavazattal 12 képviselőt, azaz kétszer annyinál is többet.

Az 1885. évi angol választások alkalmával Leedsben a conservatívek 19 ezer szavazattal 3 helyet és a szabadelvűek 23 ezer szavazattal csak 2-öt nyertek. Sheffieldben és Lincoln grófságban ugyanezen eset adta elő magát.²⁾

Franciaországban 1882-ben 37,013 liberális a 37,069 katolicus szavazattal szemben 76 képviselőt választott, míg a valóságos többség csak 32-öt. De már 1880-ban a rendszer szeszélye a katolikusokat kegyelte: 20 ezer független katolikus megválasztván 40 képviselőt és 22 ezer liberális csak 26-ot.³⁾ Ugyanekkor 186 bukott képviselő személye körül 124 ezer szavazatot egyesített, ellenben más szerencsés megoszlású kerületekben 120 ezer szavazattal 36 képviselő választatott meg.⁴⁾ Egyik újabb választás alkalmával Viellard-Migeon Belfortban 7,730 szavazattal választatott meg ellenfeleinek 22,381

¹⁾ The Nineteenth Century. 1884. február. Proportional Representation. Robert H. Hayward 295. lap.

²⁾ La représentation proportionnelle. 1885. 439. l.

³⁾ Ugyanaz 1885. 402. l.

⁴⁾ Ugyanaz. 1883. Pernolet: La représentation proportionnelle en France. 226. l.

szavazatával szemben. Eure-ben a megválasztottak 182,405 szavazatot egyesítettek személyeik körül és elbukott ellenfeleik 284,359 szavazatot. Az 1893. évben összeült legújabb parlament pedig a választóknak 40—45%-át, tehát kisebbségét képviseli.¹⁾

Belgiumban 1862-ben 105 ezer szabadelvű választott 24 képviselőt és 83 ezer katolikus 34-et, 1880-ban a liberálisok 22,222 szavazattal megválasztották 26 képviselőjüket és a katolikus kisebbség 20,979 szavazattal és 40 megválasztott képviselővel a többséget nyerte meg a parlamentben. 1890-ben 21 ezer katolikus választó küldött 29 képviselőt és 20 ezer liberális 40-et.²⁾

Hollandiában 1879-ben 31 ezer liberális szavazó választott 23 követet és 36 ezer antiliberális 20-at; 1886-ban 47 ezer választó az egyik pártról 47 képviselőt és 52 ezer a másiktól 39-et.³⁾

Szászországban a hetvenes években az egyik párt 100 ezer szavazattal csak 5 képviselőt tudott megválasztani, ellenben a többi pártok együtt 90 ezer választóval 18 képviselőhöz jutottak.⁴⁾

A legnagyobb mértékben megérdemli a figyelmet, hogy a múlt évben (1893) *Németországban* a szavazók között 4,323,362 választó ellene szavazott a hadsereg szaporításának és csak 3.256,641 választó szavazott mellette; a birodalmi gyűlésben pedig a császár nagy diadalával mégis többsége volt a hadsereg-szaporításnak.⁵⁾

Hasonló eset adta magát elő *Svájcban*, a hol egyik pártnak a nép 170 ezeret tevő szavazatával erőteljes többsége volt a nemzetgyűlésben, holott az ellenpárt 174 ezer szavazattal rendelkezett. 1842-ben Genf városában a kisebbség 29 és a többség 19 képviselőt választott. 1854-ben és 1864-ben pedig a cantonalis többség másolódott meg. Viszont az 1864-iki genfi forradalmat szintén a pártarányok megcserélődésének tulajdonítják.⁶⁾

Olaszországban 1882-ben 22 kerület 62 képviselőjét csak

¹⁾ Ugyanaz 1893. 272. l.

²⁾ La rep. prop. 1887. 28. és 91. lapok. 1891. 164., 251. lapok.

³⁾ Ugyanaz. 1885. La représentation proportionnelle en Hollande 173. l. Ugyanaz 1891: 164. l.

⁴⁾ Jogtudományi Közlöny. 1878. 46. sz. nov. 15. Dr. Molnár Antal: A kisebbségek képviselete. 370. l.

⁵⁾ La rep. prop. 1893. 273. l.

⁶⁾ La rep. prop. 1885. 4. l.

